

## WŁAŚCIWOŚCI INSTYTUCJI PRAWNEJ OBYWATELSTWA PAŃSTWA MIASTA WATYKAŃSKIEGO

**Bogdan Gutiv**

*aspirant, Lwowski Narodowy Uniwersytet imienia Iwana Franki, (Lwów, Ukraina)  
bokus2012@gmail.com*

**Streszczenie.** Artykuł dotyczy podstaw prawnych, historyczno-prawnych przesłanek oraz specyfiki tworzenia instytucji obywatelstwa Państwa Watykańskiego, a także w artykule bada się osobliwości, związane z uzyskaniem statusu obywatelskiego i jego wygaśnięciem (utrata), analizuje się normy prawne ustawodawstwa, regulujące działalność instytucji obywatelstwa Watykanu. Ustalono, że praktycznie cała ludność Watykanu to obywatele Stolicy Apostolskiej (poddania Watykanu nie istnieje), którzy posiadają paszport (ten paszport ma dyplomatyczny status Stolicy Apostolskiej, wskazuje na przynależność do mieszkańców Stolicy Apostolskiej (Watykanu) i wydaje się przez Sekretariat Państwa). Także obywatele Stolicy Apostolskiej są kapłanami Kościoła Katolickiego. Autor zbadał koncepcję obywatelstwa oraz jej znaczenie w międzynarodowej doktrynie prawnej. Została wykonana analiza szeregu prac naukowych badaczy, badających zwłaszcza kwestię powstania instytucji obywatelstwa, w tym w Państwie Miasta Watykańskiego. Podczas badania stwierdzono również, że obywatelstwo Watykanu ma specjalny status, który nie jest właściwy dla większości państw świata, także istnieje lista stanowisk, zajmując które osoba automatycznie uzyskuje obywatelstwo Państwa Miasta Watykańskiego.

**Słowa kluczowe:** Watykan, obywatelstwo, status prawny, Stolica Apostolska, Państwo Kościelne, gubernator.

## PECULIARITIES OF A LEGAL INSTITUTE OF CITIZENSHIP IN THE VATICAN CITY STATE

**Bohdan Hutiv**

*PhD Student, Lviv Ivan Franko National University, (Lviv, Ukraine)*

**Abstract.** Legal grounds, historical and legal preconditions and peculiarities of formation of the institute of citizenship in Vatican state, peculiarities of acquisition of the citizenship status and its termination (loss) are considered in the article; legal norms of legislation regulating the institute of citizenship in Vatican are analyzed. It is established that practically all Vatican's population is represented by the subjects of the Holy See (Vatican allegiance does not exist) who have a passport (the passport has a diplomatic status of the Holy See and indicates to the Apostolic Capital (Vatican) residents allegiance and is issued by the Secretariat of State) and who are the ministers of the Catholic Church. The notion of a citizenship and its significance in the international legal doctrine are investigated by the author. A range of scientific papers of scientists, who particularly studied the issue of appearance of the institute of citizenship, including in the Vatican City State, are analyzed. Also, it was established that Vatican's citizenship has special status, which is not peculiar to the majority of the world states and a list of positions is described and a person holding one of such positions automatically obtains citizenship of the Vatican City State.

**Key words:** Vatican, citizenship, legal status, the Holy See, the State of the Church, governor.

## ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСТВА МІСТА-ДЕРЖАВИ ВАТИКАН

*Богдан Гутів*

*аспірант, Львівський національний університет імені Івана Франка,  
(Львів, Україна)*

**Анотація.** У статті розглядаються правові підстави, історико-правові передумови та особливості формування інституту громадянства держави Ватикан, розглядаються особливості набуття статусу громадянства та його припинення (втрати), аналізуються правові норми законодавства, що регулюють інститут громадянства Ватикану. Встановлено, що практично все населення Ватикану — піддані Святого Престолу (підданства Ватикану не існує), що мають паспорт (даний паспорт володіє дипломатичним статусом Святого Престолу, вказує на приналежність до мешканців Апостольської Столиці (Ватикану) і видається Державним Секретаріатом) і є служителями Католицької Церкви. Автором досліджено саме поняття громадянства та його значення в міжнародній правовій доктрині. Проаналізовано ряд наукових праць вчених, які, зокрема досліджували питання виникнення інституту громадянства, в тому числі у місті-державі Ватикан. Також в дослідженні встановлено, що громадянство Ватикану має особливий статус, який не притаманний для більшості держав світу, та описується перелік посад, перебуваючи на яких особа автоматично отримує громадянство міста-держави Ватикан.

**Ключові слова:** Ватикан, громадянство, правовий статус, Святий престол, Папська держава, губернатор.

**Вступ.** Інститут громадянства визначається у доктрині міжнародного права одним із найважливіших неодмінних атрибутів суверенності держави. У кожній із понад трьохсот існуючих нині держав світу цей інститут формувався, утверджувався і нарешті таки функціонує значною мірою з урахуванням правових традицій, історичних умов цивілізаційного розвитку і становлення. Усе це, безперечно, справляло певний вплив на особливості інституювання громадянства. Це можна відстежити на прикладі багатьох держав, але, очевидно, слід визнати винятковою таку можливість, коли йдеться про низку так званих «карликових державних утворень» (переважно європейських), з-поміж яких особливу наукову зацікавленість становить Ватикан, держава-місто на території Риму – столиці Італії (до речі, за кілька десятків кілометрів від неї – Сан Марино, трохи більша за розміром суверенна держава зі своїм також специфічним інститутом громадянства). Характерно, що ці самостійні держави розташовані на Апеннінському півострові, понад 98 відсотків території якого – Італія, порівняно молода європейська держава, що сформувалася наприкінці XIX ст. шляхом об'єднання розрізнених князівств, провінцій, герцогств та ін., проте із стародавньою правовою традицією. І, звичайно, ця тенденція, на наш погляд, не могла не позначитися на тому, що збереглися, виділилися й усамостійнилися дві згадані держави, проте як в Італії загалом, так і в них зокрема склалися своя правова система, що можна визначити унікальним явищем в загальноєвропейському праві. Здебільшого вчені-правники досліджували статус Ватикану на міжнародній арені (О. Білаш, О. Бись, С. Дяченко, Н. Отрош, Т. Сироїдов); історичні аспекти формування державності Ватикану (С. Марітчак, М. Шейма); роль і місце понтифіка у функціонуванні цієї держави як світового центру католицизму (Г. Задорожня). Саме під цим оглядом актуальною для

юриспруденції є дослідження окремих інститутів цих систем, і зокрема проблемами статусу громадянства у Ватикані.

**Мета і завдання.** Метою даного дослідження є з'ясування правового статусу громадянства Ватикану та його особливостей. Розкриття його значення, як одного з обов'язкових інститутів суверенної держави, що дозволило Ватикану позиціонувати себе як самостійний суб'єкт міжнародного права. Для досягнення цієї мети слід вирішити такі завдання: розглянути історично-політичні передумови утворення інституту громадянства Ватикану, висвітлити його особливості та охарактеризувати порядок надання та припинення.

Початок існування Папської держави із власною територією припадає на 756 р., коли король Франції Пипін III Короткий передав під владу Папі Стефану II відвойовану у лангобардів досить велику територію в центрі і на півночі Апеннінського півострова, а також Рим та прилеглі до нього населені пункти. В результаті такого королівського подарунку, як зазначає Д. Трофімов, під владу Святого Отця було передане Римське герцогство, Равеннський екзархат з 22 містами і Пентаполь. Таким чином, Римський архієрей фактично став світовим володарем незалежного державного утворення (*Трофімов, 2007, с. 16*). Протягом одинадцяти століть Папська держава втримувала свої території, які у певні періоди несуттєво змінювали свої кордони.

У 1870 р. Папська держава припинила своє існування аж до підписання Латиранського договору у 1929 р. між Папою Пієм XI та італійським фашистським урядом Муссоліні. Це стало основним документом, яким декларувалася незалежність та суверенітет Ватикану, визнавалися кордони цієї держави, право на її самостійну внутрішню та зовнішню політику. Як зазначалося у цьому договорі, Італія гарантувала папському престолу «повну власність і виключну абсолютну владу та суверенну юрисдикцію над Ватиканом у його нинішньому складі зі всіма його незалежностями та дотаціями, створюючи таким чином для особливих цілей та на засадах ... місто Ватикан» (*Горбаненко, 2004, с. 65*).

Ще до підписання Латиранського договору очільники Святого Престолу виробили стратегію щодо запровадження інституту громадянства. Основною прерогативою стало створення невеликої суверенної території із нечисельною кількістю населення для забезпечення функціонування штаб-квартири Апостольської церкви. Територія і населення було обмежене до мінімуму, а те, що залишилося, було задіяне в обслуговуванні Святого Престолу.

Нині місто-держава Ватикан – найменша держава у світі. Її площа – 0,44 кв. км., із чисельністю населення 0,9 тис. чол. Це особлива держава – єдина теократична виборна монархія в Європі, головний сенс існування якої полягає у забезпеченні відповідного статусу та безперешкодної діяльності Святого Престолу та чолі з понтифіком у його міжнародних відносинах із главами держав світу. Та не зважаючи на те, що Ватикан є найменшою державою в світі, вона має значний вплив на міжнародній арені. Це є не типовий суб'єкт міжнародного права, із багатьма не розкритими та суперечливими у юриспруденції питаннями, до числа яких належить й інститут громадянства. Зазначимо, що цій проблематиці ще досі не приділено належної наукової уваги.

Досліджуючи поняття громадянства у Мальтійському ордені В. Отрош частково торкнувся статусу громадянства у Ватикані, зазначивши, що оскільки «це теократична монархія, сувереном якої є Папа Римський, то до осіб, які мали

ватиканське громадянство, ще у минулому столітті застосовували термін «підданство». Нині, враховуючи політичні зміни, що відбулися у світі, згідно з чинним законодавством Ватикану щодо громадян цієї держави застосовується термін «громадянство» (*Отрош, 2014, с. 231*). Проте багато аспектів щодо статусу громадянства Ватикану залишилися поза межами наукових досліджень. Тому особливості набуття статусу громадянства Ватикану, та ряд інших, пов'язаних із цим аспектів заслуговує докладнішого розгляду. Це насамперед обумовлене тим, що правові підстави регулювання проблем громадянства істотно відрізняються від тих, що використовуються у переважній більшості держав світу.

Певною мірою це пов'язано із питанням, що стосується населення Ватикану. Загально визнано у державознавстві, є те, що саме ця складова – один із основних атрибутів держави. С. Дяченко, аналізуючи правосуб'єктність Святого Престолу, зазначив, що більшість дослідників називають як основну характеристику населення його здатність до самовідтворення. На цій підставі він твердить: «Населення – це сукупність людей, що самовідтворюється в процесі зміни поколінь. ... Здатність до самовідтворення – головна якість, що виділяє населення від іншої сукупності людей». Виходячи із цієї сентенції, науковець вважає, що особи, які проживають на території Ватикану, не володіють такою ознакою населення, а тому, на його думку, фактично є посадовцями або працівниками, покликаними або найнятими Ватиканом для виконання конкретних функцій, хоча й іноді на досить тривалий час (*Дяченко, 2006, с. 13*). Складно погодитися із таким висновком, оскільки у правовій науці (міжнародному праві) під населенням розуміється сукупність усіх індивідів, котрі проживають у конкретний момент на території тієї чи іншої держави і підпорядковуються її юрисдикції (*Репецький, 2012, с. 124*), тобто з юридичної точки зору не йдеться про самовідтворення як ознаку населення. Отже, до населення Ватикану належать його громадяни та особи, які мають відповідні правові підстави на проживання у цій державі. Враховуючи вище викладене, метою нашої розвідки є з'ясування особливості набуття (позбавлення) громадянства Ватикану, а також правового статусу осіб, котрі мають дозвіл на проживання чи перебування у цьому духовному осередку католицизму.

Офіційна чисельність населення Ватикану становить понад 1000 осіб. Це переважно – прелати Римської курії та дипломати, службовці Святого Престолу. Тут постійно проживає близько 300 осіб, а саме: 110 швейцарських гвардійців, обов'язком яких є забезпечення безпеки Папи Римського та охорона території Ватикану, ряд кардиналів, близько 50 співробітників Державного секретаріату та священників, які служать у соборі Святого Петра, а також кілька десятків черниць (*Отрош, 2014, с. 322*). Населення Ватикану можна поділити на дві категорії: це – громадяни та особи, які мають дозвіл на проживання. Вони мають категорії осіб мають право на безпосереднє перебування на території цієї міста-держави.

Зазначимо, що територія Ватикану не є повністю відкритою для людей зацікавлених у його відвідуванні. Доступною для туристів чи паломників є площа Святого Петра, собор Святого Петра, Сікстинська капела, сади, а також деякі музеї та частина бібліотеки. Відвідання іншої території папського володіння суворо обмежене та потребує наявності спеціальних перепусток, які видаються для відвідання конкретного місця і протягом обмеженого часу. Якщо у перепустці не зазначено кількість годин, то вона дійсна до опівночі, саме в цей час і до ранку

кордони Ватикану закриваються для усіх відвідувачів. Перепустки не вимагаються від осіб, які мають у паспорті візу, видану дипломатичним представником Святого Престолу. Кардинали, які не є резидентами (разом із особою, що її супроводжує), члени дипломатичного корпусу, акредитовані при Святому Престолі, посадові особи Папського дому (так звана Папська сім'я), службові особи і працівники губернаторства, інші державні службовці, гвардійці в рамках служби та особи, зазначені у встановлених приписах, звільняються від обов'язкової наявності перепустки і дозволу залишитися у Ватикані (*Lukaszewski, 2001, c. 182–183*).

Особливістю набуття громадянства Ватикану є те, що воно не може переходити ні у спадок, а також не може бути отримане внаслідок народження у Ватикані. Як бачимо, це нетипове випадок у міжнародній практиці, коли в державі не визначені два визначальні принципи: ґрунту («*jus soli*») і крові («*jus sanguinis*»). «*Jus soli*» автоматично надає право на громадянство особам, котрі народилися на території держави. Цей принцип набуття громадянства характерний для Сполучених Штатів Америки. За принципом «*Jus sanguinis*» громадянство особи визначається відповідно до громадянства її батьків. Оскільки у Ватикані ці принципи не практикуються, то основною умовою набуття громадянства є обіймання певної посади або виконання відповідних службових обов'язків на території Ватикану, тобто застосовується принцип «за правом посади» («*jus officia*»). За таку унікальність, несхожість з іншими державами, на наш погляд, можна охарактеризувати Ватикан як «*sui generis*» («унікальна правова конструкція»).

Становище осіб, які мають право на проживання та перебування у Ватикані, суворо регламентується законодавчими актами. Основним правовим актом був Латеранський договір від 11 лютого 1929 року. Саме у цьому договорі визначалося коло осіб, які визнавалися підданими Ватикану, зокрема у ст. 9 зазначалося, що «відповідно до норм міжнародного права суверенітету Святого Престолу підпорядковуються усі особи, які мають постійне місце проживання у місті Ватикан. Таке місце проживання не втрачається через тимчасове проживання в іншому місті» (<http://vaticanstate.ru/latranskie-soglasheniya/>). У Закон «Про право громадянства та право перебування» (*de Brier, Zubik, 2008, c. 54*) від 7 червня 1929 р. значно ширше трактувалися правові питання статусу громадянства Ватикану.

А. Грінберг, який досліджував основні законодавчі акти цієї держави, зазначав: «Великою своєрідністю відрізнялося громадянство Ватикану, ... це було обумовлено обмеженістю території Ватикану, яка не дозволяла усім прямим і побічним родичам перебувати на ній зі своєю сім'єю». Науковець визначав громадянство Ватикану як функціональне, підкресливши, що «закон ставить громадянство у пряму і безпосередню залежність від постійного перебування особи у Ватикані, пов'язаного із її рангом, посадою, службою або заняттям» (*Грінберг, 2001, c. 451*).

2 лютого 2011 р. Папа Бенедикт XVI підписав новий законодавчий акт під назвою «*Legge sulla cittadinanza, la residenza e l'accesso*» («Закон про громадянство, місце проживання та перебування»). Відмінність від попереднього нового закону полягала насамперед у тому, що він за обсягом удвічі менше (кількість статей у ньому значно скорочена), однак, істотно гнучкіший і функціональніший у використанні.



Близько 60% населення Ватикану – це його громадяни. Згідно із новим Законом громадянство Ватикану надається: 1) кардиналам-резидентам, які проживають у державі або у Римі; 2) дипломатам Святого Престолу; 3) особам, які проживають у державі, оскільки виконують тут конкретну роботу або несуть службу (<http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/it/va/va007it.pdf>) (до них, зокрема належать швейцарські гвардійці). За спеціальним адміністративним рішенням громадянство Ватикану можуть отримати: 1) резиденти держави, якщо вони перебувають там на роботі або службі; 2) особи, які отримали папський дозвіл на проживання незалежно від будь-яких інших умов; 3) подружжя і діти громадян держави, якщо вони є резидентами (<http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/it/va/va007it.pdf>). Між іншим, у попередньому Законі визначалося значно більше коло осіб з родичів, котрі могли претендувати на ватиканське громадянство. Так, у ст. 2, окрім дружини та дітей громадянина Ватикану, цим правом могли скористатися батьки, брати і сестри за умови, що вони проживають разом з ними, а отриманий дозвіл на проживання у Ватикані відповідав встановленим правилам (*de Brier, Zubik, 2008, c. 54–55*).

За новим Законом дозвіл на проживання надається Верховним главою Церкви, тобто понтифіком, або і від його імені: кардиналом Державного секретаріату, якщо йдеться про осіб, котрі належать до папського двору або до органів адміністрації; кардиналом, який очолює губернаторство в інших випадках. Дозвіл на проживання для подружжя та дітей надається на підставі встановлення факту сімейних відносин. Дозвіл на проживання може бути скасований у будь-який час із попереднім повідомленням, за винятком випадків, що потребують життя термінових заходів.

Законом передбачені умови втрати громадянства. Його можуть бути позбавленні: кардинали, якщо вони більше не проживають у Ватикані або Римі; дипломати Святого Престолу, коли вони залишають дипломатичну службу; особи, які були на службі у Ватикані, у випадку припинення роботи або служби, що надавали право на громадянство; інші категорії громадян, яким відмовлено у резиденції у Ватикані та в будь-якому іншому випадку припинення права на проживання; дружини та діти громадянина Ватикану, який втратив це право (<http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/it/va/va007it.pdf>). Також громадянство припиняється внаслідок відмови від нього або через смерть громадянина Ватикану.

За новим законом діти громадянина Ватикану втрачають громадянство при досягненні вісімнадцятирічного віку, проте можуть і далі проживати у Ватикані. Новий закон значно обмежив права дітей порівняно із попереднім, який передбачав втрату громадянства для сина у віці двадцяти п'яти років, а для дочки – після одруження. Як бачимо, автори нового закону прагнули зробити його прагматичнішим і вимогливішим до претендентів на громадянство, чого певною мірою і досягли.

Слід підкреслити, що близько 40% населення Ватикану припадає на осіб, котрі мають дозвіл на проживання. Переважно ті, хто не скористався правом на отримання громадянства, стають резидентами Ватикану протягом певного періоду, що визначається органом, який надав відповідний дозвіл. Також дозвіл на проживання надаються особам, які не мають громадянства, а саме: членам сім'ї громадянин або жителям Ватикану; домашнім працівникам громадян або жителів

Ватикану; а в інших випадках – на власний розсуд губернатора (<http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/it/va/va007it.pdf>). Дозвіл на перебування у Ватикані може бути скасованим у будь-який час із належним повідомленням, за винятком випадків, що потребують невідкладних заходів.

За реєстрацію громадян Ватикану відповідає губернатор. У спеціальних актових книгах він записує прізвище та ім'я громадянина, зазначаючи підстави, на яких надано громадянство; дозволи на перебування або про відмову; заяви про добровільну відмову від проживання у Ватикані; фіксує висновок про втрату громадянства з будь-яких причин. Після реєстрації видає громадянам Ватикану відповідне. Крім того, губернатор також зобов'язаний вести реєстр осіб, яким надано дозвіл на проживання. До нього він заносить прізвища та імена осіб, спроможних перебувати на території Ватикану на визначений або не визначений термін; фіксує підстави, на основі яких було надано дозвіл, факти скасування дозволів та їх причини, а також зазначає ті підстави, що призвели до втрати місця проживання. Губернатор видає посвідчення мешканцям Ватикану відповідно до визначених правил.

Святому Престолу підпорядковуються усі особи, які мають постійне місце проживання у Ватикані. Воно не втрачається через тимчасове проживання в іншому місці, якщо тільки це не пов'язано зі втратою житла у Ватикані або у Римі для кардиналів. З моменту втрати ватиканського громадянства та статусу особи, що має право на постійне проживання, на неї поширюється дія законодавства Італії. Якщо людина, яка втратила ватиканське громадянство, стає апатридом (особою без громадянства), то вона визнається громадянином Італії (*Телітко, 2010, с. 89*).

Між іншим встановлено, що переважна більшість громадян Ватикану має подвійне громадянство. Польський науковець Марцін Лукашевський, аналізуючи праці професора Ян Чая, зазначає, що існує два способи інтерпретувати ситуацію, в якій громадянин однієї держави приймає громадянство Ватикану. У першому випадку така особа втрачає своє рідне громадянство після набуття громадянства ватиканського. Однак, якщо така особа втрачає посаду або перестає виконувати службу в інституціях Святого Престолу або Ватиканської держави, що вимагало її громадянства, тоді вона повертає своє попереднє громадянство. Проте у деяких країнах після отримання другого громадянства автоматично втрачається громадянство першої. У цьому випадку після втрати ватиканського громадянства така особа вважається громадянином Італії (проте тільки на території цієї країни), доки не поверне собі втрачене громадянство. У другому випадку особа не втрачає своє основне громадянство, а набуває до нього пасивних відносин. У цьому разі із припиненням ватиканського громадянства основне громадянство знову буде активним (*Łukaszewski, 2001, с. 185–186*).

В аналізованому Законі не передбачено ні прав, ні обов'язків громадян Ватикану. До них не застосовуються примусові податки, а вони сплачують лише невеликі кошти державі. Громадяни Ватикану обмежені в активному та пасивному виборчому праві. Основне завдання, яке стоїть перед громадянами та особами, які проживають на території Ватикану, – забезпечення належного функціонування Святого Престолу.

Громадянство Ватикану має специфічну форму, не притаманну більшості держав світу, оскільки не може переходити ні у спадок («*jus sanguinis*»), і не може

бути отримане внаслідок народження у Ватикані («*ius soli*»). Воно набувається тільки за принципом «право посади» («*ius officia*»), тобто через обіймання певної посади або виконання відповідних службових обов'язків на території Ватикану. Його громадянами є кардинали, які постійно проживають у Ватикані або Римі; особи, котрі перебувають на службі у Ватикані відповідно до сану, зайнятої посади, призначення, виду служби; особи, яким понтифік своїм дозволом надає резиденцію у Ватикані, а також родичі зазначених осіб, яким надано дозвіл відповідно до встановлених правил.

Громадянство Ватикану тимчасове для особи і може бути втрачене у будь-який час, але з обов'язковим дотриманням регламентованих законодавчих актів. У цій державі існує особливий зв'язок, який, окрім виконання службових обов'язків, об'єднує громадянина і державу через релігійну приналежність та етико-моральні цінності. Оскільки досить обмежені умови проживання та перебування на території Ватикану, яка є закритою для усіх бажаючих, то для легітимності таких можливостей відповідні дозволи або перепустки. Процедура обмеженого доступу пов'язана насамперед із непростим значенням Ватикану як центру католицизму. Тут також приховано ще чимало таємниць, не розкритих людству. Слід підкреслити, що попри усе це, ця найменша держава у світі справляє значний вплив на підтримання світового правопорядку, на вирішення багатьох актуальних проблем життєдіяльності людства. І до цього винятково впливового подвижництва, причетна уся громадська спільнота Ватикану на чолі із Його святістю Папою Римським.

**Висновки.** Отже, в статті визначено правовий статус громадянства Ватикану та його особливості, а саме те, що воно має специфічну форму, не переходить у спадок та не отримується у наслідок народження у Ватикані.

Встановлено порядок набуття громадянства Ватикану, а саме те що громадянство Ватикану зазвичай набувається внаслідок перебування особи на певній посаді. Також перелічено підстави втрати громадянства міста-держави Ватикан, а саме:

- кардинали, якщо вони більше не проживають у Ватикані або Римі;
- дипломати Святого Престолу, коли вони залишають дипломатичну службу;
- особи, які були на службі у Ватикані, у випадку припинення роботи або служби, що надавали право на громадянство;
- інші категорії громадян, яким відмовлено у резиденції у Ватикані та в будь-якому іншому випадку припинення права на проживання;
- дружини та діти громадянина Ватикану, який втратив це право.

### Список використаних джерел:

1. Трофімов Д. В. Папська держава – історичний феномен. Донецьк: «Вебер» (Донецька філія), 2007. 100 с.
2. Політологічний енциклопедичний словник / упорядник В.П. Горбаненко. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: Генеза, 2004. 736 с.
3. Отрош В.М. Поняття громадянства в міжнародному праві та особливості його набуття і втрати у державах і мальтійському ордені // Часопис Київського університету права. 2014. № 4. С. 321–324.



4. Дьяченко С. В. К вопросу о международной правосубъектности святогострстола // Московский журнал международного права. 2006. № 3. С. 4–20.
5. Міжнародне публічне право: підручник / під ред. В. М. Репецького; Львівський нац. універ. ім. І. Франка. 2-ге вид. стер. К.: Знання, 2012. 437 с.
6. Łukaszewski Marcin. Obywatelstwo watykańskie a zasada ius sanguinis i ius soli // Środkowoeuropejskie studia polityczne . 2001. № 1. С. 179–190.
7. Латеранские соглашения: Договор между Святым Престолом и Италией // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vaticanstate.ru/lateranskie-soglasheniya/>
8. Ustawa zasadnicza Państwa Miasto Watykan oraz inne akty ustrojowe / Wstęp, wybór i tłumaczenie Franciszek Longchamps de Bériér i Marek Zubik. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2008. 122 s.
9. Гринберг А. И. Вводная статья к Основному Закону Ватикана 1929 года // Конституции государств Европы : в 3 т. / под ред. Л. А. Окунькова. М.: Норма, 2001–2001. Т. 1. 2001. 824 с.
10. «Legge sulla cittadinanza, la residenza e l'accesso» // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/it/va/va007it.pdf>
11. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 608 с.

#### References:

1. Trofimov D. V. (2007). Papska derzava – istoričnij fenomen. Doneck: «Veber» (Donecka filia), 100 s.
2. V.P. Gorbanenko. (2004). Politologičnij enciklopedičnij slovník / uporadnik 2-ge vid., dop. i pererob. K.: Geneza, 736 s.
3. Otros V.M. (2014). Ponatta gromadanstva v mižnarodnomu pravì ta osoblivostì jogo nabuttâ i vtrati u derzavah i maltijskomu ordeni // Casopis Kii'vskogo univèrsitetu prava. № 4. S. 321–324.
4. Dacenko S. V. (2006). K voprosu o mezdnarodnoj pravosubektnosti svatogoprestola // Moskovskij zurnal mezdnarodnogo prava. № 3. S. 4–20.
5. V. M. Repeckiy (2012). Mižnarodne publicne право: pidrucnik / Lvivskij nac. univer. im. I. Franka. 2-ge vid. ster. K.: Znanna, 437 s.
6. Łukaszewski Marcin. (2001). Obywatelstwo watykańskie a zasada ius sanguinis i ius soli // Środkowoeuropejskie studia polityczne . № 1. S. 179–190.
7. Lateranskie soglasenia: Dogovor meždu Svâtym Prestolom i Italiej // [Elektronnij resurs]. – Režim dostupa: <http://vaticanstate.ru/lateranskie-soglasheniya/>
8. Franciszek Longchamps de Bériér i Marek Zubik. (2008). Ustawa zasadnicza Państwa Miasto Watykan oraz inne akty ustrojowe / Wstęp, wybór i tłumaczenie Franciszek Longchamps de Bériér i Marek Zubik. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 122 s.
9. Grinberg A. I. (2001). Vvodnaa statya k Osnovnomu Zakonu Vatikana 1929 goda // Konstitucii gosudarstv Evropy : v 3 t. / pod red. L. A. Okunkova. M.: Norma, 824 s.
10. «Legge sulla cittadinanza, la residenza e l'accesso» // [Elektronnij resurs]. Režim dostupa: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/it/va/va007it.pdf>
11. Telipko V. E. (2010). Ovcarenko A. S. Mižnarodne publicne право: navc. posib. K.: Centr ucbovoi literaturi, 608 s.